

1943

Часовници

ФОРМИРАЊЕТО НА ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКИОТ ОДРЕД "ДАМЈАН ГРУЕВ"

Седумнаесети јули 1943 година. Убав летен ден. Во партизанскиот логор "Ломје", западно од селото Покрвеник, во подножјето на планината Галичица, ~~се~~ е подготвено за формирање на Охридско-преспанскиот одред кој ќе го носи името "Дамјан Груев", како и непосредните задачи кои треба да ги извршува. Составен е и списокот на борците кои ќе го сочинуваат одредот, како и штабот на одредот.

Знамето е веќе подготвено и извезено од партизанките Жамила Коломонос – Цвета и Адела Фараџи – Ката, според нацртот на Кузман Јосифовски – Питу. Платното е од црвена свила, а со ~~жот~~ [✓]конец е извезена петокрака звезда во горниот лев агол на знамето. Најдено е и ~~подготвено~~ високо и тенко право буково дрво. Одреден е знаменосецот. Наредбата за формирањето на ~~одредот~~ [✓]одредот е напишана, а програмата за одржување на свечената церемонија, по тој повод ~~подготвена е и~~ [✓]

Сите се свесни за историскиот чин на свеченоста. На церемонијата ќе бидат присутни тројцата членови на Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија: Кузман Јосифовски – Питу, Цветко Узуновски – Абас, комесар на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија и Страхил Гигов – Андро. Тука е и инструкторот на ЦК на КПЈ Добривоје Радосавжевиќ – Орце. Присутни се и други гости на ~~ВК~~ [✓]ВК на КПМ и на Главниот штаб, партизани ^{те} од одредот "Дамјан Груев", кои се определени за други задачи и политички делегати од селата.

Во строј се наоѓаат:

1. Веслиевски Наум – Овчарот, командант на одредот
2. Јосифовски Јосиф – Ѓорче, политички комесар на одредот

3. Трповски Мито – Војводата, заменик командант на одредот
Борци на одредот:
1. Алтипармаковски Боро
2. Амети Агрон
3. Ангел^ековски Митре – Саве
4. Андоновски Васил Живко – Бојан
5. Андреевски Перев Тоде
6. Бадосовски Ефтим – Баздро
7. Белешковски Панде
8. Бено Русо – Коки
9. Бојчевски Кочо
10. Велковски Петко
11. Бендевски Ѓорѓи – Џони
12. Герасовски Митуш Христо – Бучко
13. Димитровски Круме – Мичо
14. Ефтимовски Кире
15. Илиевски Вангел – Аптекарот
16. Илиевски Славе – Стево
17. Јошевски К^иро – Пере
18. Коломонос Жамила – Цвета
19. Ламбевски Боце –
20. Мешулан Виктор – Бустрик
21. Милевски Димче – Добри
22. Павловски Милан
23. Прцуловски Илија, Мите
24. Ристевски Атанас
25. Ристевски Ефтим
26. Садикарио Соломон – Мо
27. Соколовски Крсто – Јордан Пиперката

28. Стојановски (Андреевски) Андреја Јордан – Круме
29. Тапанџиоски Гоко
30. Тасевски Атанас – Комитот
31. Тасевски Јордан – Забодава (Стипонски)
32. Темелковски Лазо
33. Тодоровски Ристо – Вед
34. Трајковски Гоче – Башчелик
35. Трајчевски Гога
36. Трајчевски Јанев Мите – Старејко
37. Фараџи Адела – Ката

Кон одредот требаше да се приклучат и: Белевски Трајан – Гоце како заменик политички комесар, Игевски (Јовановски) Илија – Цветан и Цветковски Митко – Ганчо, кои во моментот се наоѓаа на специјална задача. Некаде во Дебарца ^и нивното враќање ^{кае} се очекуваше во секој момент.

Одредот го предводуваат инструкторот на ЦК на КПМ Крстевски Кирил – Платник и Петре Пирузе – Мајски, за кого веќе постоеше став наскоро да биде назначен за командант на Втората оперативна зона.

По читањето на наредбата и честитањето за формирањето на Одредот, членот на ЦК на КПМ и комесар на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија Цветко Узуновски – Абас му го предаде знамето на командантот на одредот Наум Веслиевски – Овчарот.

Со стамени чекори, ^{ште} кои доликуваат во такви историски моменти и на полно свесен за историскиот чин, командантот на одредот Наум Веслиевски – Овчарот го прифати знамето од рацете на комесарот на Главниот штаб и, откако го бакна, ги изговори зборовите кои звучеа како заклетва "Додека главата стои на моите рамења знамето не го фрлам од моите раце". Потоа му се приближи на борецот Јошевски Киро – Перо, кој веќе ^и беќе определен за знаменосец и му го предаде знамето со истиот аманет.

По предавањето на знамето, од припадниците на Одредот и од присутните официјални личности и гости, беше испеана песната "Изгреј зора на слободата".

Во тие светли моменти, борците и гостите чувствуваа како морници им лазат по телата. Сите беа опфатени од борбено расположение и од револуционерен занес. Мнозина од присутните со мака ги задржуваа солзите и радосници, крајно возбудени од целата свечена церемонија.

Одредот, потоа, со развезано македонско знаме, тргна кон Дебарца, за остварување на бројните задачи поставени од ЦК на КПМ и од Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија:

1. Одржување митинзи по населените места, подигање на револуционерниот дух на населението и формирање народноослободителни одбори;
2. Зголемување на бројноста на одредот со нови борци – доброволци;
3. Остварување контакти, соработка и организирање на муслиманското население од редовите на Албанците, Турците и македонските муслимани, врз принципот на братство и единство, за заеднички идеали и ново посовршено општество;
4. Разбивање насекаде на окупаторската власт и нејзината вооружена сила, милиционерски станици и друго;
5. Удирање по чувствителните стратешки позиции на окупаторот и неговата жива сила.

Покрај овие најважни актуелни задачи на Одредот, под итно требаше да се воспостават врски со Кичевско-мавровскиот одред за заеднички дејствија, засилување на агитпропската дејност меѓу борците и населението, организирање на обавештајна мрежа, воспоставување на редовни курирски врски меѓу одредите и пунктовите на Главниот штаб и ЦК на КПМ и други задачи.

На 17 јули, во попладневните часови, крајно оптимистички расположени, борците тргнаа за извршување на поставените задачи во Дебарца, преку срот

на планината Галичица и Завој, во правецот на селото Сошани. Два пати ја минаа окупационата демаркациона линија, италијанко-бугарската и бугарско-италијанската. Овој марш траеше два дена. По пат се сретнаа со многу овчари кои со опулени очи и зачудени го следеа движењето на Одредот по сртот на Галичица. Вториот ден, на 18 јули, при минувањето на втората демаркациона линија, во близина на селото Завој, штабот на Одредот мораше да преземе мерки за претпазливост за кои новиот борец-доброволец Митре Ангелкоски – Саве, кој лично од Овчарот беше прекрстен со псевдонимот што го имаше Коста Кусаковски, ќе запише:

"Овчаро дента одреди борци кои ќе врше обезбедување на границата додека измини Одредот. Беше наредено да се запази најстрога дисциплина. Тој што одеше во колоната испред мене штом стигнавме на граница залегна на левата страна. Јас одма залегнав до него со исечената пушка. Се даде знак, се повлековме од како измина колоната.

Овчаро разбра дека држев и јас стража на граница па ме праша: "Добро бре Саве кој те одреди тебе да држиш стража?" – никој реков, го видов другар ми како фати пусија и јас одма се наместив до него – рече "ама ако опалеше со овој манзер пуздер ќе станеше, планината ќе се запалеше, задоволно се насмеа, добар си". Му станав симпатичен со своите постапки." (стр. 2)

Од поднесените извештаи на Платник, Ѓорче и Овчарот од 29 јули 1943 година до Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија и на ЦК КПМ, како и од сеќавањата на голем број борци на одредот "Даме Груев", дознаваме дека одредот "Даме Груев" вечерта на 19 јули ја минал втората демаркациона линија (бугарско-италијанската) и дека со форсиран марш се упатил на теренот на Дебарца. Тука, според директивите на Петре Пирузе – Мајски, како прва и најактуелна задача се постави да се воспостави врска со оставениот курир во Горна и Долна Дебарца. Поради тоа што резервите со храна што ги понеле со себе од "Ломје" веќе беа исцрпени, се пристапи кон акција на собирање храна, а вечерта на 21 јули, Одредот влезе во селото Сошани и веднаш свика митинг.

Селаните од Сошани, кои точно пред два месеца, односно на 17 мај имаа можност да ги прифатат и нагостат првите македонски партизани што им го посетија селото (станува збор за патролата предводена од Овчарот, која на враќање од својата мисија го посети и ова село во кое одржаа митинг на кој зборувааше младиот партизан Јордан Наумовски – Калчо) сега радосни и задоволни од повторната посета имаа прилика повторно да го видат тогашниот одговорен на патролата, а сега командант на Одредот, па се заинтересираа за другите четворица од патролата ^и да дознаа дека Џони и Буцко се присутни, додека нивниот омилен јунак Калчо и петтиот член на патролата Кочо, се наоѓаат на друг терен.

На свечениот митинг зборуваа четворица, меѓу кои, по правило, командантот на Одредот Наум Веслиевски, а од жените Жамила Коломонос, позната со псевдонимот Цвета. Одушевувањето на селаните беше поголемо од очекуваното. Задоволни ^{е и} од изведената акција, штабот на одредот реши истата вечер да одржи сличен митинг и во соседното село Оздолени. И тука митингот беше ^и мошне успешен, и тука борците беа пречекани со љубов и топлина. И тука зборуваа четворива, меѓу кои повторно Овчарот и Жамила Коломонос – Цвета.

Во врска со овие два први одржани митинзи на Одредот по неговото пристигнување во Дебарца, во својот цитиран извештај од 29 јули, Платник ќе напише:

"Првиот митинг е одржан во селото Сошани – мало село, али со големо воодушевување. Истата вечер одржавме митинг во селото Оздолени, од каде зедовме две пушки од селската стража. Пушките ги зедовме заради тоа што ги имале пријавено на властите. Дадовме четири говорници: една зборувааше специјално за жените, заправо тоа е една другарка која на секој митинг го изнесува учеството на жените во денешната борба." (стр. 315.)

Истото се потврдува и од извештајот со иста дата поднесен од Горче и Овчарот.

По краткиот одмор и неколку други активности меѓу кои и подготовката на партизанскиот весник на Одредот посветен на "Илинденската недела" за која се подготвуваа од културно-просветниот одбор 12 саати (за жал не располагаме со негов примерок – б.а.), Одредот се упати во селото Мраморец каде што влезе во саботата, на 23 јули, во попладневните часови. Тука, по претходна подготовка и во договор со селаните е формиран НОО, а беше договорено следниот ден, на 24 јули, во недела, кога селаните по правило не одат на работа, да се одржи свечен митинг. Овој пат митингот беше подобро подготвен. Културнопросветниот одбор уште од вечерта подготви културнопросветна програма која требаше да се одржи по митингот, а и определените говорници, посмислено и со поголема жар требаше да зборуваат за целите на НОБ. Одржаниот митинг навистина беше многу успешен и доби мошне свечена атмосфера. На митингот, на кој по правило зборуваше и командантот на Одредот Наум Веслиевски – Овчарот, следеше културнопросветна програма проследена со скечеви, во која се дискредитираа окупаторскиот систем и соработниците на окупаторот.

Во врска со овој митинг во селото Мраморец, во цитираниот извештај од 29 јули, Платник ќе напише:

"На 24 јули е одржан митинг во селото Мраморец, каде што влеговме во саботата вечер. Тој митинг е одржан во неделата во 9 часот. На него биле четири говорници, а исто така и културнопросветниот одбор изнесе неколку полит(ички) и интересни точки, така да со целиот митинг селаните биле многу одушевени." (стр. 315.)

Истото се потврдува и од цитираниот извештај на Јосиф Јосифовски – Горче и Наум Веслиевски – Овчарот од истата дата, каде што се потврдува и доброволното пријавување и приклучување кон Одредот на еден нов партизан. (стр. 514.)

По успешниот митинг во селото Мраморец, по кој кон Одредот се приклучи и еден нов партизан, Одредот се упати во северозападен правец и стигна во селото Годивје, каде што на 26 јули, вторник, одржа исто така мошне

успешен митинг на кои меѓу четворицата говорници повторно беа Наум Веслиевски и Жамила Коломонос. И тука е забележано големо воодушевување меѓу народот, а посебно и меѓу младинците и жените кои зедоа активно учество на митингот со пеење на неколку партизански песни. И од тука, по топлиот прием и доброто јадење, Одредот го продолжи патот во правец на планината Караорман и селото Црвена Вода. На секаде, низ цела Дебарца, се прочу доаѓањето на Одредот и кај населението се почувствува оптимистичко и борбено расположение и убедување дека не се сами и дека има сила која по потреба ќе биде во состојба да ги брани.

За овој митинг во селото Годивје и престојот на Одредот, во цитираниот извештај Платник ќе забележи:

"На 26 јули е одржан митинг во Годивје и тука видовме уште поголемо одушевување и расположение кај населението, а специјално кај омладината и жените, кои и сами испеале две три револуционерни песни. И тука видовме четворица говорници." (стр. 315.)

Потоа Одредот тргна кон југоисток, во правецот на планината Караорман и во селото Црвена Вода влезе во вечерните часови на 28 јули. Истата вечер одржа масовен митинг на кој присуствуваа сите жители од селото, мало и големо. И тука зборуваа четворица говорници, меѓу кои повторно Наум Веслиевски и Жамила Коломонос.

По одржаниот митинг, во Одредот биле пријавени тројца нови доброволци, така што бројот на борците на Одредот заедно со Мајски и Платник порасна на 47 борци. Но, и покрај тоа што во селото беа конфискувани четири пушки кои биле пријавени на власта и двете конфискувани пушки во селото Оздолени, во Одредот се чувствуваше недостиг на оружје, бидејќи некои од борците носеа неисправни пушки.

Во врска со акцијата и одржаниот митинг во селото Црвена Вода, во цитираниот извештај на Платник, што се потврдува и од извештајот на Овчарот и Горче, се вели:

"На 28 јули се префрливме во Караорман и приквечер одржавме митинг во Црвена Вода, каде што зборуваа четворица. Зедовме четири пушки кои биле пријавени на власта и прифативме тројца партизани, заправо тројца другари за нови партизани. Тука најдовме и еден партизан од Кичевско-мавровскиот одред, кој беше болен и испратен тука пред шест недели. Ке гледаме со него да го решиме еднаш... за што подбро ќе ви раскаже другарот Д. (Иван Танев Дојчинов – б.а.)."

Од цитираните извештаи /дознаваме/ исто така, дека Одредот за ова сосема кратко време кол^{ку} што престојуваше во Дебарца (19-29 јули), покрај агитпропската пропаганда, направи обиди за контакти со албанската партизанска чета на Хаџи Леш и со прогресивни личности од албанските села; дека се очекуваше скорешно поврзување со Кичевско-мавровскиот одред; дека се подготвуваа оружени акции против вооружени непријателски упоришта кои беа лоцирани во селата: Сливово – 14 карабињери; Издеглавје – 12 милиционери; Белчишта – 8 карабињери; Ботун – 8-10 карабињери; Лешани – 9-10 финансјери, Присовјани – 10-12 карабињери и во Велмеј – 10 карабињери. Веќе биле подготвени и две ^асботерско-диверзантски групи кои добиле задача да извршат диверзии на патот Ботун – Белчишта и на патот Белчишта – Лешани.

Но, во поглед на приклучувањето на нови борци кон Одредот, наидувале на определени потешкотии, бидејќи сепак постоело определено колебање дури и кај оние младинци кои откажале да ^ислужат на италијанската војска и се криеле по селата или побегнале на територијата под бугарска окупација.

Дознаваме, исто така, дека Одредот наидувал на потешкотии и во поглед на исхраната, поради пасивноста на овој крај и поради сè уште незапочнатата жетва. Постојат забелешки и во однос на потешкотиите со кои се сретнувал Одредот при набавката на кондури, опинци и облека, бидејќи мнозина од борците останале буквално боси.

Од цитираните извештаи го дознаваме и тоа дека:

"Во Одредот засилено се работи на издигнување – како во поглед на воените работи, така и во поглед на политичкото издигнување на партизаните.

За илинденската недела организирано е да секое село од кое поминавме да излезат младинците и ноќе, во предвечерјето на Илинден запалат огнови по сите висови на голите планини и да се прослави добро Илинденскиот празник.

Културнопросветниот одбор го издаде првиот партизански весник со 12 статии, а за "Илинденската Недела" има преку 15 статии специјално посветени на значењето на Илинден. Одредот исто така зеде за задатак да на Илинден изврши акција од големи размери, од кои непријателот ќе осети доста, а исто така и на самиот ден одржи митинг во некое село" (стр. 316.)

Од цитираните извештаи на Платник, Ѓорче и Овчарот дознаваме исто така дека токму во времето кога селаните од Црвена Вода се собирале за митингот кој требаше да се одржи, во селото влегла поголема група партизани кои всушност претставувале патроли од Третата, Втората и Првата оперативна зона, предводени од Трајан Белевски – Гоце, Игевски Илија – Цветан и Цветановски Митко – Ганчо, кои биле испратени како патрола на Втората оперативна зона уште на 19 јуни. Тие тргнале од планината Пелистер над селото Курбиново, со задача да воспостават врска со Третата оперативна зона. Така сега со нив ја водеа и patrolата од Третата оперативна зона, предводена од Ацо Ицев, инструктор на КП на оваа оперативна зона, Боро Чаушев – Странца, Благоја Крстиќ – Јошката и Милош Кировски – Полски. Во нивна придружба се наоѓал и курирот на Првата оперативна зона Злате Билјановски – Михајло, кој имал задача да ги пречека и прифати во близина на селото Пуста Река, но поради определени потешкотии и недоразбирања, средбата се случила во бачилото над селото Врбјани, и тоа дури на 27 јуни. Злате Билјановски со себе водел уште три лица кои исто така требало да стигнат до седиштето на ЦК КПМ во Преспа и тоа: Иван Танев Дојчинов – Димче, Кемал Сејфула и Владо Малески – Тале.

Во својата книга "Посебна задача", Боро Чаушев – Странца, средбата и заминувањето од селото Црвена Вода, ги опишува на следниов начин:

"Пред паѓањето на мракот пристигнавме пред селото. Во него влеговме заедно со патролата што вршеше обезбедување. Каква радост! На сретсело се собрал народ. Само што не почнал митингот. Во селото најдовме и група партизани, меѓу кои беше и Јосиф Јосифовски – Свештарот. Се поздравивме со другарите. Тие го очекувале нашето пристигнување.

– Другари, рече Јосиф, одиме веднаш на митингот, а потоа ќе ви ја пренсам пораката од ЦК КПМ и Главниот штаб...

По митингот ни беше приредена вечера. Домаќинките донесоа топол леб и сирење. Имаше и баница. Јадевме со апетит. За тоа имавме и причина. Патаувавме долго и убаво бевме пречекани. Се сретнавме со други партизани, а и свежиот планински воздух благопријатно влијаше на нашето расположение. Оваа вечер ни остана во убав спомен и по веселбата што беше приредена. Се редеа песна до песна, како да се натпреваруваа песнопојците. Црвена Вода е слободна!

Владо Малески – Тале џ даваше тон на веселбата. Тој не само што убаво пееше, туку од него чувме партизански песни што се уште не се пееја во Тиквешко. Партизаните брзо се запознаваа и спријателуваа еден со друг. Лесно и непосредно воспоставуваа контакт и со народот. Ете зошто во таа јулска вечер сите се чувствувавме пријатно, како небаре сме растеле во едно маало, во едно село." (стр. 220-222.)

Од натамошното раскажување на Боро Чаушев во цитираната книга дознаваме дека патролата на Третата оперативна зона, но без Милош Кировски – Полски, кој остана со одредот "Дамјан Груев", предводена од патролата на Првата оперативна зона на чело со Злате Билјановски, во чиј состав влегувале и Јонче Андреевски – Ангеле и Андон Димитровски – Петко, во придружба со Иван Танев Дојчинов – Димче, Кемал Сејфула – Орак и Владо Малески – Тале, по добриот одмор и добриот ручек, следниот ден, на 29 јули, тргнале за Преспа. Покрај извештајот од Борко Темелковски – Лилјакот од 4 јули и двете писма од Градскиот комитет на КПМ на Прилеп обезбедени од Митко Цветановски – Ганчо, тие со себе ги понесоа и двата извештаја од

одредот "Дамјан Груев", односно од Кирил Крстевски – Платник и заедничкиот извештај од Јосиф Јосифовски – Ѓорче и Наум Веслиевски – Овчарот, како и едно писмо од Крсте Црвенковски.

Патролите од Третата и Првата оперативна зона навреме стигнаа во Отешево, носејќи ги извештаите и ^{присутствуваша} ~~беа сведоци~~ на одржаниот состанок на ЦК на КПМ од 2 и 3 август. На овој состанок беа донесени ^{*}важни одлуки за натамошниот разгор на востанието во Македонија и во тој контекст беа поделени и одговорни задачи на секој член на ЦК на КПМ.

Тогаш било решено новопримениот член на ЦК на КП, Борче Темелковски – Лилјакот да остане и натаму во Третата оперативна зона и да раковооди со востанието во оваа зона, додека комесарот на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија и член на ЦК на КПМ Цветко Узуновски – Абас, заедно со членот на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија Иван Танев Дојчинов – Димче, да останат во реонот на Преспа и Егејска Македонија за истата цел, како и поради одржување врски и соработка со грчкото политичко и вооружено антифашистичко движење и континуирани врски меѓу Третата, Втората и Првата оперативна зона.

За Дебарца и Кичево било решено веднаш да заминат Страхил Гигов, член на ЦК на КПМ и заменик политички комесар на Главниот штаб на НОВ и ПОМ, како и инструкторот на ЦК на КПЈ Добривоје Радосављевиќ – Орце, за истата цел, каде требало да го сочекаат и командантот на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија чие пристигнување се очекувало во секој момент.

Било решено Кузман Јосифовски – Питу веднаш да замине за Скопје за зајакнување на тамошната организација, обезбедување на сигурни и постојани врски со Србија и Бугарија и одржување врски и контакти со сите оперативни зони во Македонија. На тој начин, цела Македонија била покриена со најодговорните политички и воени кадри.

Во времето на одржувањето на состанокот на ЦК на КПМ, познат и како Преспанско советување, одредите во Дебарца ⁴⁰¹ ~~400~~ и Кичевско имале значајни воени и политички активности. Меѓу нив, секако, спаѓа и нападот врз

Крушево, што го изврши точно на 2 август 1943 година Кичевско-мавровскиот партизански одред, додека одредот "Дамјан Груев", покрај испраќањето на една диверзентско-минерска група во правецот на Богомила, изврши и серија саботерски акции во реонот на Дебарца и Малесија, принуди многу карабињерски станици да се повлечат од нивните истурени позиции, изврши саботажи на патот Ботун - Белчишта и Белчишта - Лешани, искина телефонски жици, одржа повеќе митинзи, ја засили агитацијата меѓу населението, формира повеќе селски народноослободителни одбори, го зголеми бројот на борците на Одредот со нови доброволци, го подобри вооружувањето и облекувањето и се подготви за посериозни вооружени акции. Речиси веднаш по одржаниот митинг во Црвена Вода на 29 јули, испрати нова патрола, составена од Цветковски Митко—Ганчо и Игевски Илија - Цветан во Прилепско и Азот со задача да ги приберат и донесат тамошните борци од минатогодишниот одред "Димитар Влахов" и други илегалци.

Покрај другите активности, штабот на Одредот го подели Одредот на неколку групи кои ги посетија селата Сливово, Турје, Мраморец, Годивје и други, извршија агитациона пропаганда, вклучувајќи нови доброволци во Одредот (стр. 584), а до Албанецот Назим Таташи од селото Добовјани испратија писмо во кое го канеа за соработка и заедничка борба против заедничкиот непријател "во името на албанскиот, турскиот и македонскиот народ". (стр. 360-364.)

Во екот на засилената партизанска дејност на Кичевско-мавровските одреди и на одредот "Дамјан Груев", некаде околу 8-10 август ~~1943~~ во Дебарца пристигнаа инструкторот на КПЈ Добривоје Радосављевиќ - Орце и членовите на ЦК на КПМ Страхил Гигов и Кузман Јосифовски - Питу, предводени од патролата на Злате Билјановски.

Бидејќи речиси во исто време во Дебарца пристигна и командантот на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија Михаило Апостолски - Дончо, во заеднички договор Кузман го напиша Прогласот на Главниот штаб до сите избеглици од италијанско-балистичкиот терор, повикувајќи ги, покрај другото,

да ги згустат партизанските редови, како и писмото до Хаџи Леш, со дата од 11 август, со кое го повикува на соработка (стр. 348-355.), а по сè изгледа дека и писмото од 10 август, испратено до пртискиот комитет на одредот "Дамјан Груев" од името на Вториот областен комитет е негово. (стр. 520-524.)

По пишувањето на овие писма Кузман Јосифовски – Питу, со патрола во нов состав, предводена од Злате Билјановски, замина за Скопје. Одредот "Дамјан Груев" му додели одбрана група партизани, меѓу кои и Бошко Бојчевски, Мито Трајчевски – Старејко, Вангел Илиевски и други, кои, предводени од Злате Билјановски го придружуваа до Маврово, поради поголемо обезбедување. По извршената задача, патролата веднаш се врати во Одредот.

Речиси во исто време, по извршените консултации, командантот на Главниот штаб на НОВ и ПОМ, ја издаде и првата наредба на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија, со дата од 13 август, со која го одредува составот и формирањето на штабовите на Првата и на Втората оперативна зона. Делот, кој се однесува на Втората оперативна зона гласи:

"Веднаш да се пристапи кон формирање на Втората оперативна зона која ќе ги опфаќа следните реони: јужно од линијата Дебар – Кичево – Богомила и западно од железничката пруга Богомила – Прилеп – Битола.

Штабот на Втората оперативна зона ќе го сочинуваат:

1. Командант: Петре Пирузе – Мајски
2. Политички комесар: Јосиф Јосифовски – Ѓорче
3. Заменик командант: Кирил Т. Кирко (треба да стои Крстевски – б.а.) – Платник.

4. Заменик политички комесар: Наум Наумовски – Борче." (стр. 356-357.)

На тој начин Јосиф Јосифовски – Ѓорче излезе од составот на одредот "Дамјан Груев" и ја зазеде новата функција – комесар на Втората оперативна зона, со негов заменик Наум Наумовски – Борче, кој штотуку беше пристигнал од Кичевско-мавровскиот одред со неколку борци. Политички

комесар на Одредот привремено стана Трајан Белевски – Гоце, кој остана на оваа должност до формирањето на баталјонот "Мирче Ацев".

ФОРМИРАЊЕТО НА БАТАЛЈОНОТ "МИРЧЕ АЦЕВ"

Со оглед на фактот што во меѓувреме одредот "Дамјан Груев" нарасна на повеќе од 100 борци, штабот на Втората оперативна зона пристапи согласно упатствата од Главниот штаб, кон подготовки за формирањето на првиот партизански баталјон во Македонија, за кој веќе беше постигната согласност да му се даде името на македонскиот херој "Мирче Ацев". Во таа смисла беа направени планови за поделба на Одредот на три чети со нужниот команден кадар како на баталјонот, така и на четите. Исто така беа предвидени и местото и датата на одржувањето на свеченоста по повод формирањето на баталјонот. Беше предвидено на свеченоста да присуствува и командантот на Главниот штаб на НОВ и ПОМ Михаило Апостолски.

Така, на планината Караорман, во месноста "Славеј", во присуство на многу гости од околните села, но за жал без присуство на командантот на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија кој отсутствуваше во реонот на Маврово поради решавање на некои итни задачи, беше формиран Првиот македонски партизански баталјон "Мирче Ацев".

За командант беше поставен искусниот и смел борец и дотогаш командант на одредот "Дамјан Груев, Наум Веслиевски – Овчарот. Во штабот на новоформираните баталјон влегоа и Мите Трповски – Војводата, како заменик командант, за политички комесар беше избран новодојдениот борец со остатоците од одредот "Димитар Влахов", Стоилко Ивановски – Планински, за заменик на политичкиот комесар Трајан Белевски – Гоце, а за интендант на баталјонот Воин Драшкочи – Стево, познат и како Војне Павловски.

Командниот состав на трите чети го сочинуваа:

Прва чета:

1. Димко Димовски – Наредникот, командир
2. Ѓорѓи Бендевски – Џони, заменик командир

3. Бено Руси – Коки, политички комесар
4. Киро Стефановски – Мрзата, заменик политички комесар

Втора чета:

1. Крсто Соколовски – Јордан Пиперката, командир
2. Стефан Китановски – Аугуст, заменик комадир
3. Садикарио Соломон – Мо, политички комесар
4. Вангел Илиевски – Аптекарот, заменик политички комесар

Трета чета:

1. Јордан Тасевски – Коста (Стипонски), командир
2. Димче Милевски – Добри, заменик командир
3. Боро Алтипармаковски, политички комесар
4. Жамила Коломонос, заменик политички комесар

Од писмото на Наум Наумовски – Борче, заменик политички комесар на Втората оперативна зона од 19 август до ЦК на КПМ, дознаваме дека "... е формиран баталјон во состав од три чети, и во врска со тоа формирани се и партиски организации во него и тоа: формирани се три ќелии, секоја од по 6 члена, плус штабската ќелија од 4 члена, како и баталјонски партиски комитет. Детален извештај за ова како и за досегашната партиска работа во одредите "Груев" и "Влахов", ќе ви испратиме дополнително." (стр. 368.)

Од истиот извештај дознаваме дека точно пред формирањето на баталјонот "Мирче Ацев", пристигнала и патролата која со себе донела 13 борци од одредот "Димитар Влахов", кои ги ^{пополнија} ~~ведоа своите места во~~ редовите на четите на баталјонот, а еден од нив беше поставен и за политички комесар на баталјонот (Стоилко Ивановски – Планински).

Од писмото на политичкиот комесар на Втората оперативна зона Јосиф Јосифовски – Ѓорче до Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија од 19 август 1943 година (д. 594, стр. 526), познато е дека баталјонот "Мирче Ацев" го сочинуваа вкупно околу 110 борци. Покрај борците од одредот "Дамјан Груев" и бројните доброволци од Дебарца, во него влегоа и борци од

поранешниот одред "Питу Гули", како и новопристигнати доброволци од Прилеп и Прилепско и од други места, меѓу кои и 13-те пристигнати борци од поранешниот одред "Димитар Влахов".

Одлуката на штабот на Втората оперативна зона во врска со формирањето на баталјонот "Мирче Ацев" од 28 август 1943 година гласи:

По темелно проучување на целокупната военополитичка ситуација и условите за партизанско војување во Македонија, како и во согласност со наредбата на Главниот штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија, се формира баталјон бр. 1 "Мирче Ацев" на следен начин:

Баталјонот го сочинуваат три чети, секоја чета има по три вода, а секој вод по две десетини.

Составот на баталјонот е следниот:

Штабот на баталјонот го сочинуваат:

1. Командант: Наум Т. Веслиевски – Овчарот
2. Политички комесар: Стоилко Ивановски (Даскал)
3. Заменик командант: Мите Трпов - Војводата (Мите Трповски – б.а.)
4. Заменик политички комесар: Трајан (Гоце) (Трајан Белџевски – б.а.)
5. Интендант: Војне (Стево) (Воин Драшкочи – б.а.)

Командантски дел на Првата чета:

1. Командир: Димо (Наредникот) (Димо Димовски – б.а.)
2. Заменик: Ѓорѓи (Ѓорѓи Бендевски – Џони – б.а.)
3. Политички комесар: Коки (Бено Руси – б.а.)
4. Заменик: Киро (Коста) (Киро Стефановски – Мрзата – б.а.)

Командантски дел на Втората чета:

1. Командир: Крсте Поповски (Ордан) (Крсто Соколовски – б.а.)
2. Заменик: (Аугуст) (Серџафим Китановски – б.а.)
3. Полком: (Мо) (Садџикарио Соломон – б.а.)
4. Заменик: Вангел (Вангел Илиевски – Аптекарот – б.а.)

Командниот дел на Третиот чета:

1. Командир: Јордан Стипонски (Коста) (Јордан Тасевски – б.а.)
2. Заменик: Димче (Добри) (Димче Милевски – б.а.)
3. Пол. ком: Боро Алтипармак (Боро Алтипармаковски – б.а.)
4. Заменик: (Цвета) (Жамила Коломонос – б.а.) 77

Одлуката на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија во продолжение гласи:

"Поделбата по десетини и одредувањето на десетари ќе го изврши самиот баталјон.

Баталјонот во целина треба да изгледа вака:

Штабот на баталјонот треба да има помошен пресонал:

2-3 снабдувачи (интенданти)

2 за санитет

2 курири

Ова помошно особље не се наоѓа во составот на бројниот состав на четата. Баталјонот треба да има три чети по 60 војници, без командниот состав, еден економ, 1-2 болничари.

Секоја чета по три вода, секоја по 20 војника. Секој вод по две десетини." (стр. 392.)

Паралелно со одлуката на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија од 28 август 1943 година, со која всушност само се потврдува и озаконува командниот состав на баталјонот "Мирче Ацев", одреден и поставен од штабот на Втората оперативна зона при неговото формирање на 18 август, следи и писмо од Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија, составено и потпишано лично од командантот на Главниот штаб Михаило Апостолски, упатено до припадниците на баталјонот "Мирче Ацев", по повод неговото формирање, со иста дата – 28 август 1943 година.

Во писмото, Михаило Апостолски, откако по повод формирањето на Првиот баталјон на Втората оперативна зона "Мирче Ацев", во името на

Главниот штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија, ги поздравува и им пожелува воена среќа во праведната борба против поробувачите, завршува со:

7 " Денешниот ден е ваш голем ден. Но не само ваш. Тој е празник и на целиот македонски народ, кој за првпат во својата историја, после вековните борби, се здоби со своја војска.

Сеќавајќи се на страдањата низ кои минал нашиот народ и мислејќи на оние познати и непознати народни херои кои паднаа во борбата за слободата на Македонија, го дава ????? заветот:

Кој ? Дека вие неустрашливо и до крај ќе го браните својот народ од фашистичките пљачкаши, дека ќе се борите за нивното истерување од светата македонска земја се додека не ја ослободите од едниот до другиот крај и дека нема да го испуштате оружјето од рацете се додека не ги осигурате тековините на денешната борба.

Дека високо и неокаљено ќе го носите името на Мирче Ацев, кој херојски погина за слободата на македонскиот народ.

Дека со својата непоштедна борба против окупаторот и домашните издајници ќе ја оправдате љубовта и поверењето кое го гае према вас македонскиот народ.

Да живее Народноослободителната војска на Македонија!

Да живее Народноослободителната војска на Југославија!

Да живее Народноослободителната војска на Албанија и Грција и востаничките дружини на Бугарија!

Да живее херојската Црвена Армија, заштитник и ослободител на малите народи!

Да живее слободата!

Смрт на фашизмот - Слобода на народот.

28 август 1943 година

Положај

за Главниот штаб на НОВ и ПО
на Македонија"

Има ли ботис ?

се ггов и му се со Прев
сигурно

Да живее Народноослободителната војска на Албанија и Грција и
востаничките дружини на Бугарија!

Да живее херојската Црвена Армија, заштитник и ослободител на
малите народи!

Да живее слободата!

Смрт на фашизмот - Слобода на народот.

28 август 1943 година

за Главниот штаб на НОВ и

ПО

Положај

на Македонија"

Прочитаната наредба и писмото на командантот на Главниот штаб на
НОВ и ПО на Македонија Михаило Апостолски пред борците на баталјонот
"Мирче Ацев", кој во меѓувреме го зголеми својот број со нови доброволци,
предизвика неописливо воодушевување и револуционерен занес.

Се случи така, што точно на денот кога се читаа наредбата и писмото
од командантот на Главниот штаб, односно на 29 август, стигна и писмото на
инструкторот на ЦК на КПЈ во Македонија Добривоје Радосављевиќ, со
кое го информираше штабот на баталјонот "Мирче Ацев" за смртта на
бугарскиот цар Борис, кој почина на 28 август. Во писмото, покрај другото,
стоеше:

"Поради овој настан, важно е да ^{се} побрза со удари на бугарската
територија. Евентуално поврзете се со Кичевскиот одред и предложите им
од мое име (ова е наредба ^{са} од Главниот штаб!) заеднички удари по
бугарската територија." (стр. 2-5.)

Врз основа на ова писмо од Добривоје Радосављевиќ, комесарот на
Втората оперативна зона Јосиф Јосифовски – Ѓорче, со писмо до Првиот и
Вториот одред на Првата оперативна зона, испратено на 6 септември,
побара заеднички акции за координиран напад на Крушево. Во писмото
стои:

"До штабовите на Првиот и Вториот одред на Првата оперативна зона. Главниот штаб на Народно-ослободителната војска и партизанските одреди на Македонија $\longleftrightarrow$ да заедно со баталјонот "Мирче Ацев" минат на бугарска окупациона територија и после извршувањето на ~~на~~ акцијата и во Крушево, во колку е возможно, одредите минат во реонот кој им е одреден од Првата оперативна зона." (стр. 397.)

За извршувањето на оваа задача се сеќава командирот на тогашната Втора чета на баталјонот "Мирче Ацев", Крсто Соколовски – Пиперката:

"За таа цел баталјонот се припремаше политички и војнички неколку дена. На патот за извршување на таа задача, штабот на баталјонот одлучи да ги нападне италијанските карабињерски станици во селата Белчишта, Лешани и Велмеј. Кај активистите од овие села постоеше уверливо мислење дека се зборувало оти Италијанците се пред капитулација па заради тоа ~~на~~ карабињерите нема да дадат отпор.

Нападот на трите карабињерски станици требаше да почне во исто време, на 8 септември 1943 година. На 7 септември командантот Овчарот ги повика сите членови на раководствата во штабот и ги запозна со задачите што требаше да ги извршат. Првата чета требаше да ја нападне карабињерската станица во Белчишта. Со акцијата требаше да раководи комесарот Планински (Стоилко Ивановски – б.а.) во координација со четното раководство. Третата чета требаше да ја нападне карабињерската станица во селото Лешани. Со акцијата требаше да раководи командантот Овчарот во координација со четното раководство. Втората чета напаѓаше на карабињерската станица во Велмеј. Со акцијата раководеше заменик командантот Војводата (Мите Трповски – б.а.) во координација со четното раководство.

На 8 септември четите сабајлето се најдоа во близина на карабињерските станици кои беа и опкружени. Бидејќи во станиците немаше вода за пиење и кување, карабињерите секое утро оделе да полнат

вода од селските чешми. Се случи кај сите станици да биде фатен по еден карабињер (во Белчишта двајца), на кои им е речено да влезат во карабињерските станици и да му кажат на одговорниот старешина дека се опколени, и да не даваат отпор туку да се предадат. По враќањето на карабињерите во своите станици, од станиците Италијаните почнаа да пукаат, што беше знак дека нема да се предадат, туку дека ќе се борат. Борбата започна, меѓутоа попусти беа обидите со рачни бомби да се урнат караулите, бидејќи тие беа направени како бункери, со пушкарници, а околу нив со бодликава жица. Кога видоа дека трџите караули се наоѓаат во опасност, тие му јавија на својата команда во Струга и за кратко време им пристигна помош со борни коли. На приодот на селото Белчишта и во него се водеше жестока борба од страна на Првата чета со италијанските фашисти.

Во борбата со италијанските фашисти во Белчишта, борејќи се храбро загинаа: Герасовски Христо – Бучко од село Болно, Ресенско, Стојановски Андрија Јордан – Круме од селото Покрвеник, Ресенско, Андреевски Перев Тоде од селото Покрвеник, Ресенско, Новески Вељо од селото Ботун, Охридско, Јовановски Андреја од селото Турје, Охридско и Суклески Стојан од селото Белчишта, Охридско, како младинец. Бидејќи непријателот беше многу понадмоќен, единиците мораа да се повлечат во правецот на селото Слатино, Охридско." (стр. 61-62.)

Баталјонот, согласно наредбата на Главниот штаб за овие акции, од селото Слатино го продолжи патот за извршување на главната задача, преминувајќи ја демаркационата линија и префрлувајќи се на македонска територија под бугарска окупација.

На 9 септември, вечерта, при преминувањето на италијанско-бугарската окупациона граница, кај селото Белица, Кичевско, баталјонот доби нова наредба од штабот на Втората оперативна зона, со која на штабот на баталјонот "Мирче Ацев" му се наредуваше да се врати во градот Кичево

заради разоружување на италијанската војска која се наоѓаше во касарната, бидејќи Италија капитулира. По добивањето на наредбата, баталјонот веднаш се упати кон Кичево каде стигна на 11 септември, влезе во градот и ја разоружа италијанската војска која се наоѓаше во касарната. Веднаш потоа штабот на баталјонот им одреди задачи на четните раководства за обезбедување на важните објекти во градот како и за ликвидација на фашистичките колаборационисти и нивните соработници (шпионите). Потоа беше организирана народна власт.

Борецот на баталјонот "Мирче Ацев" Ефтим Ристовски, во своите сеќавања за Овчарот, во врска со влегувањето на баталјонот во Кичево, ќе напише:

"На 11 септември 1943 година баталјонот "Мирче Ацев" влезе во Кичево. Командантот на баталјонот изврши распоред на ударните групи. Касарната ја запоседнавме, го обезбедуваме градот, ја обезбедуваме хидроелектричната централа која имаше военополитичко значење." (стр. 5.)

Митре Ангелџовски – Саве, своите видувања за баталјонот при влегувањето во Кичево ги опишува на следниов начин:

"При влегувањето на баталјонот во Кичево, вечерта беа одредени ударни групи во градот. Јас бев во групата на Добри (Добри Милевски – б.а.) Водич ни беше Лито од Кичево. Трбаше блиските соработници на окупаторот да ги водиме во касарната. При вршење на задачите убив еден, а за доброто и храбро држење при вршењето на задачите, Свештарот и Овчарот со писмена наредба која се читаше пред стројот на единиците беше пофален Саве.

Дента Овчарот ми даде нов пушкотитралез талијански и ме пушти со една десетина да држиме стража на хидроцентралата Кичево."

На 15 септември во Кичево беше организиран масовен митинг во присуство на партизанската војска и на цивилното население од градот и од околните села. На митингот зборуваа Светозар Вукмановиќ – Темпо,

Михаило Апостолски, Амди Дема, Непад Аголи, Јосиф Јосифовски – Ѓорче, Левче Стефановски – Тарзан, Владо Талевски – Тале и други.

Баталјонот "Мирче Ацев" ја имаше таа чест, на чело со својот командант Наум Веслиевски – Овчарот, да изврши свечена парада низ градот Кичево, првиот ослободен град во Македонија.

"Во Кичево, се сеќава Темпо по многу години - атмосферата беше извонредно поволна, власта се наоѓаше цврсто во рацете на партизанските единици; целокупното вооружување на италијанскиот гарнизон падна во нашите раце. Веќе се работеше на организирање на власта и на мобилизација на народот во партизанските одреди. Мене ми остана само да зборувам на големиот народен митинг во ослободеното Кичево. Преку целиот ден, бидејќи никој не ме познаваше, слободно се движев низ градот... тргнав кон зградата од чиј балкон требаше да одржам говор пред насобраниот народ. Бев по малку возбуден. Тука се раѓа нова држава, прва во историјата на македонскиот народ. Обидот за создавање на Крушевската Република не успеа. Од тогаш поминаа 40 години. Кичевската Република мора да успее. Возбудата што ја чувствував како еден од учесниците на нејзиното создавање, ја пренесов на целиот собран народ." (стр. 370-371.)

По одржаниот свечен митинг и по свечената парада, штабот на баталјонот "Мирче Ацев" доби наредба од Главниот штаб да замине за Пречието и Азот со задача да го ликвидира тамошното четничко движење, да го организира населението и, по можност, да нападне определени стратешки позиции на бугарската окупациона војска.

Баталјонот кој сега, по заплenuвањето на поголемо количество италијанско оружје беше далеку подобро вооружан, со пушкомитралези и со друго автоматско оружје, тргна за извршувањето на поставената задача.

При преминувањето на демаркационата линија беше констатирано дека многу брочи од баталјонот, по потекло од Дебарца и Кичевско "дезертираат" и се враќаат назад, а некои од нив и отворено му кажаа на

командантот на баталјонот и на политичкиот комесар дека сакаат да се вратат ^и да ја бранат својата територија од непријателот.

Во таквата ситуација, штабот на баталјонот попушти и, заради поголема сигурност, ги задолжи заменикот командант на баталјонот Мите Трповски – Војводата и заменикот политички комесар на баталјонот Трајан Белевски – Гоце, како и Мите Трајчевски – Старејко, како постар и поискусен партизан, да се вратат во Дебарца заедно со борците од овој крај и да им се приклучат на тамошните единици.

По оваа разделба, баталјонот, иако помалоброен, но со стари и искусни борци, го продолжи патот кон Поречието и Азот.

Според сеќавањата на ^{РСТО} Киро Соколовски – Јордан Пиперката, овој марш, кој траеше приближно 45 дена, е опишан на следниов начин:

"Во Азот и Поречјето баталјонот се задржа една недела. За тоа време тој одржуваше митинзи по селата. На селаните им ја објаснуваше целта на нашата борба, а беше расклинкана и пропагандата на Трбиќ кој имаше влијание во некои села. Во некои села имаше и контрачети. Со нашето влегување во тие села од контрастите им беше земено оружјето. Потоа баталјонот се обиде да се врати во Кичево, меѓутоа ~~Кичево~~ ^{Кичево и околните села} беше инфромиран дека ^{за време на} поново падна во германски и балистички раце. Меѓутоа, баталјонот одустана од таа замисла и баталјонот го продолжи патот од Азот и Поречјето преку Демирхисарско." (стр. 65.)

Митре Ангелковски – Саве, за оваа акција пишува:

"Баталјонот заминува во акција низ Демир Хисар и Поречјето. Овде ситуацијата за нас и нашето снабдување беше мошне тешка, поради немање врска со позадината. Се искачивме на бачилата под ⁶Солунска Глава.⁷ Времето беше лошо, дожд и магла. Тука Овчарот се разболе. Беше крај на септември и почеток на октомври. Бевме приморани од селските воденици над селото Крапа, Бродско да земаме брашно. Го носевме на бачилото каде

што имаше фурна. Тамо јас месев леб, две фурни. Со лебот и месото од овчарите, баталјонот се закрепна." (стр. 3.)

По повторното заземање на Кичево од Германците и балистите (2 октомври), штабот на баталјонот реши да го продолжи патот за Преспа, преку територијата на Демир Хисар. На тоа беше принуден и поради притисокот на бугарската војска со која по пат имаше и судири. На теренот на Демир Хисар остана 2-3 дена, и со маневра, залажувајќи ги бугарските единици кои беа во потера по баталјонот, го помина главниот пат Кичево – Битола и се упати кон манастирот Слечче, каде што се одмори и се снабди со храна, а потоа преку планината Бигла го продолжи патот за Преспа.

Додека баталјонот се наоѓаше на пат од Солунска Глава спрема Демир Хисар и Преспа, во ослободеното Кичево и во Дебарца се случува мошне значајни настани кои неповолно се реперкуираа и врз општиот развој на востанието во овој крај па и пошироко. Имено, на 1 октомври, младинската група предводена од Мирко Милески, која го бранеше преминот кај Буковик, загина во љута борба со далеку побројните и понапредни балисти. Следниот ден Кичево падна во рацете на Германците и на балистите. На 6 октомври, во одбрана на премниот кај селото Кленоец, во херијска борба загинаа повеќе борци, меѓу кои и комесарот на Втората оперативна зона Јосиф Јосифовски – Ѓорче, заменикот командант на баталјонот "Мирче Ацев" Мите Трповски – Војводата, заменикот политички комесар на баталјонот Трајан Велевски – Гоце и сатриот и искусен партизан и соселанец на Наум Веслиевски – Овчарот, Мите Трајковски – Старејко.

"Некаде околу 13 октомври – пишува во своите сеќавања Крсто Соколовски, баталјонот пристигна на западната страна на планината Бигла, каде што се задржа еден ден и од селото Златари, родното место на командантот на баталјонот Наум Веслиевски – Овчарот и на командантот на втората чета Крсто Соколовски – Пиперката, каде што се снабди со

храна. Тука од активистите на селото дозна дека неговите родители, братот и сестрата се уште се наоѓале во интернација, како и семејствата на Крсто и на Мито Трајчевски. Не задржувајќи се во Златари, баталјонот го продолжи маршот према Долна Преспа, минавајќи над селото Сопотско, со намера да ја мине демаркационата линија, меѓутоа тука дозна дека таа веќе била померена во близина на селото Сливница. Преди минавањето на демаркационата линија од селото Подмочани баталјонот се снабди со храна, и потоа ја мина демаркационата линија.

При минавањето на демаркационата линија баталјонот бил приметен од ⁸ угарската војска која отвори оган на баталјонот, меѓутоа тој без последици ја мина демаркационата линија и го продолжи маршот во правецот на Брајчино, Љубојно и Долно Дупени.

Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија, по повлекувањето од Кичево и битката во Кленоец на 6 октомври 1943 година, не знаејќи ништо за судбината на баталјонот "Мирче Ацев" и чувствувајќи потреба од неговата присутност на слободната територија, ги испрати куририте на Главниот штаб, Лазо Темелковски и Атанас Тасевски – Комитот, по секоја цена да го пронајдат баталјонот и да го вратат назад за одбарана на слободната територија од нападите на Германците и балистите.

Еве како ова го опишува Лазо Темелковски во своите сеќавања посветени на Овчарот:

"По наредба на Главниот штаб, јас и Комитот бевме испратени како курири да го пронајдеме баталјонот и истиот да се врати во Дебарца бидејќи Германците и балистите спремаа офанзива да влезат во слободните територија Дебарца.

Баталјонот "Мирче Ацев"⁷ го најдовме во атарот на селото Љубојно и селото Долно Дупени. Прашајќи, другарите од одредот што има ново, им објаснивме дека Енглезите за прв пат пуштија оружје, облека и храна.

Направивме грешка што без да се договориме со штабот, им кажавме дека Војводата, Гоце и Старејко загинаа во Кленоец во борба со балистите.

Овчарот нареди покрет за Дебарца, али некои од постарите партизани, женети со деца, почнаа да реагираат дека не сакаат да одат во Дебарца, ами ќе се борат во Преспа и Битолско.

Овчарот и тука, иако и на мене и на Комитот ни стави забелешка затоа што ги информиравме другарите за погибијата на горенаведените другари, се снајде дека одиме да примиме оружје и дека поново се враќаме на овој терен. Овој став го потврдивме по пристигнувањето во селото Црвена Вода. Овчарот на болните и изнемоштени борци им даде униформа, обувки и оружје, како и автомати и со нас ги врати во одредот на Диљко, кој оперираше во Преспа." (стр. 2-3.)

Штом ја доби наредбата од Главниот штаб преку пристигнатите курири Наум Веслиевски – Овчарот веднаш нареди покрет кон слободната територија.

Од Долна Преспа баталјонот прво се префрли во селото Нивици, каде што одржа митинг и се снабди со храна. При поминувањето од селото Винени, на баталјонот му беа предадени двајца четници кои престојувале таму и кои тие денови убиле еден нивен сонародник бидејќи бил комунсит. Од селото Нивици, баталјонот, носејќи ги и четниците, го продолжи маршот за Дебарца преку македонските села во Албанија, Туминец и Горица и некаде околу 22 октомври пристигна во селото Лескоец, Ресенско.

Од тука, преку Галичица, се префрли во манастирот "Свети Наум", Охридско. Во манастирот се задржа сосема кратко време на однор и откако се снабди со храна, го продолжи маршот низ алабанските села и преку планината Мокра пристигна во градчето Подградец кое целото беше во пламен, бидејќи неколку дена пред тоа албанските партизани воделе тешки борби со фашистите и поради тоа што им нанеле тешки загуби, тѐе за

освета го запалиле Подградец. По пат се разболе стариот партизан Крум Димитровски – Мичо и остана на лекување кај албанските партизани.

Минувајќи низ албанската територија, (Чорове, Кодали, Пишкоши и други села) баталјонот "Мирче Ацев" насекаде наидуваше на топол прием кај месното албанско население и кај албанските партизани, кои ги снабдуваа со храна и со други потреби. На албанска територија на баталјонот му се приклучија и двајца Италијанци, Дуси и Стефани, кои останаа со баталјонот, а подоцна и во баталјонот "Стив Наумов", се спријателија со македонските партизани и докрај останаа во нивните редови, борејќи се храбро, а како специјално обучени минофрлачи, одиграа важна улога во борбите со минофрлачи.

продолжувајќи ја својата маршрута, баталјонот ја премина албанско-македонската граница кај Горна и Долна Белица и преку планината Јабланица пристигна во селото Вевчани, каде што борците имаа можност добро да се одморат и да се нахранат. Потоа го продолжија патот преку мостот на Глобочица и преку селото Ботун пристигнаа во селото Црвена Вода.

Пристигнувањето на баталјонот Мирче Ацев во селото Црвена Вода се совпаѓа со нападот на македонските и косовските партизани врз непријателските позиции во Кичево, кога по жестока борба градот беше повторно ослободен (1-2 ноември) и каде, покрај другата опрема и нанесените жртви на противникот, беа заробени и 18 Германци, од кои повеќето високи офицери кои му припаѓале на некој специјален штаб. Кога дозна дека градот Кичево е повторно слободен, баталјонот го продолжи маршот во правецот на селото Песочани каде што се сретна со другите партизански единици и со Косовскиот баталјон.

Заробените Германци извесно време му беа доверени на чување на баталјонот "Мирче Ацев", и за нив се водеа преговори со Германците за размена со македонски функционери кои се наоѓале во затворите, меѓутоа

овие преговори не успеале, па Германците, како злосторници, биле судени од воениот суд, и осудени на смрт, биле егzekитирани.

Двајцата четници пак, што ги носеа од Нивици, штабот на баталјонот му ги предаде на штабот на Косовкиот баталјон. Тие биле сослушани од штабот, но одбиле да дадат каква и да било информација, па биле стрелани. Стојан Глоговац, не сосема информиран како овие двајца дражиќевци се најдоа кај нив, за нивната судбина го пишува следново:

"13 ноември... патролата на нашиот баталјон фатила двајца дражиќевци кои од Грција се префрлале од база во база претставувајќи се како партизани. Бев присутен на нивното сослушување. Ништо не сакале да признаат. Тврделе дека се партизани и дека се бореле за истата цел како и ние. Биле врзани и така врзани биле предадени на чување...

14 ноември. Овој ден иста така се пристапи кон сослушување на двајцата дражиќевци. Еден од нив рече дека е Србин од околината на Куршумлија, инаку по потекло Црногорец Ѓорѓи Петровиќ (?). Всушност не можеше да се утврди. Другиот рече дека се вика Слободан, Србин, Србијанец, друго ништо не сакаа да признаат што би било важно за натамошната истрага. Освен тоа, кај нив беше пронајде шифриран како и друг пишуван материјал. За шифрите не сакаа да признаат како се служат. Натамошното сослушување се прекина. Беше донесена одлука да се стрелаат." (стр. 24-25.)

ФОРМИРАЊЕТО НА I МАКЕДОНСКОКОСОВСКА БРИГАДА

По повлекувањето на партизанските единици од Кичево, позициите на подрачјето на Дебарца и Малесија беа засилени, со цел да се сочува слободната територија на која беа концентрирани значајни партизански сили. По пристигнувањето на баталјонот "Мирче Ацев" беше донесена одлука да се формира и првата партизанска бригада. поради присуството на

двата косовски баталјона, кои исто така имаа прилика да учествуваат во борбите со балистите и Германците, и при второто заземање на Кичево и на други места, на предлог на Темпо беше решено бригадата да биде мешана и да биде составена од четири баталјони, и тоа: од два македонски баталјона, баталјонот "Мирче Ацев" и "Кичевскомавровскиот" баталјон и од косовските баталјони "Рамиз Садик" и баталјонот "Боро Вукмировиќ, кои од политички и воени причини беа задржани од Темпо на територијата на Македонија и не им беше дозволено да заминат за Косово.

За формирањето на бригадата, претходно во Главниот штаб бил договорен составот на штабот на бригадата, како и времето и местото на неговото формирање. Според постигнатиот договор бригадата требаше да се формира на 11 ноември во селото Сливово, за што била дадена наредба да се концентрираат во Сливово на 10 ноември, каде што на сите им беше дадено оружје, облека и друга опрема што токму тие денови била спуштена со падобрани од англиски авиони на импровизираниот аеродром на планината Славеј.

Во врска со добиената наредба, пристигнувањето на баталјоните во Сливово и делењето на облеката и оружјето, Глоговац во својот дневник ме напише:

" 10 ноември. Ова утро осамна ладно. По малку паѓа дожд. Бевме почнале да се подготвуваме за ручек, но стигна наредба за покрет во селото Сливово, поради примање на англиска облека и друго оружје. Добивме леб за доручок и во 10 часот пристигнавме во Сливово. Одговорните веднаш се дадоа на работа околу примањето на облеката, оружјето и муницијата и веднаш почна делењето по баталјони, од баталјоните по чети, а четите на другарите. Делењето траеше до 10 часот вечерта, тука и пренонувавме".
(стр. 23.)

При делењето, командантот на баталјонот "Мирче Ацев", Наум Веслиевски – Овчарот, држејќи се за зборот што им го даде во Преспа на

постарите борци од Преспа кои изразија желба да останат во својот крај, дека ќе ги врати при првата прилика, откако ги облече и добро ги вооружи со нова опрема им ги довери на куририте на Главниот штаб Атанас Тасевски – Комитот и Лазо Темелковски, при првата прилика кога ќе заминуваат за Преспа да ги однесат и овие другари и да му ги предадат на Диљко Трповски, кој со својот одред оперираше во Преспа. Тогаш заминале Панде Белешковски – Баздро, Ефтим Бадосовски и некои други.

Следниот ден, на 11 ноември, во Сливово пристигна највисокото македонско политичко и воено раководство, во придружба со делегатот на ЦК на КПЈ и на Врховниот штаб на Југославија Светозар Вукмановиќ – Темпо.

Според сеќавањата на Глоговац тој ден бил мошне ладен, а паѓало и по малку снег. По доручокот повторно се пристапило кон делење на оружје и муниција, а по богатиот доручок во 2 часот на пладне, баталјоните добија наредба да се постројат, поради одржување на свеченоста за формирањето на бригадата и предавањето на знамето кое беше специјално подготвено за таа цел.

Пред построените баталјони прв зборуваше Темпо кој ја истакна храброста на партизаните во борбата со непријателот – Германците и балистите и го прогласи формирањето на Првата македонскокосовска бригада. При предавањето на знамето уште еднаш го подвлече значењето на знамето, кое, наводно, било испратено лично од другарот Тито, и дека точно со ова знаме се извојувани победите над Германците во Москва и Сталинград. Знамето му било предадено лично на Петар Брајовиќ – Ѓуро, кој, според наредбата, се поставуваше за командант на бригадата.

Веднаш по примањето на знамето Петар Брајовиќ – Ѓуро, во својот говор, му се заблагодари за укажаната доверба, за признанието за покажаната храброст на партизаните и за предаденото знаме, завршувајќи со зборовите дека бригадата ќе ја оправда укажаната доверба.

По говорот на Брајовиќ зборуваше и делегатот на Бугарската работничка партија Бојан Б'лгарјанов. Се чинеше дека по одржувањето на овие три говори свеченоста ќе заврши. Меѓу редовите на македонските баталјони се чувствуваше мачна атмосфера. И наеднаш спонтано почнаа да се слушаат високи гласови, Дончо, Дончо. Михаило Апостолски, кој беше присутен на свеченоста, но по се изгледа не беше предвидено да држи говор, од причини кои му беа познати само на Темпо, излезе пред говорницата и пред насобраните борци од сите баталјони одржа трогателен говор, пропратен со долготрајно ракоплескање и извици на борбено расположение.

По завршувањето на церемонијата, борците во весело расположение и со подигнат борбен морал започнаа со песни и народни ора. Веселбата траеше до вечерата.

Се случи така што речиси на истата дата и во истото време, во селото Винени, Долна Преспа, се формираше уште еден македонски баталјон, кој не случајно го доби името на народниот херој Стив Наумов. На чело на овој баталјон, кој ќе стане историски и ќе однесе бројни блескави победи над непријателот, прославувајќи се со своето херојство, на 11 декември ќе застане Наум Веслиевски – Овчарот. Овој баталјон е формиран со наредба на комесарот на Главниот штаб на НОБ и ПО на Македонија Цветко Узуновски – Абас и на членот на Главниот штаб Иван Танев Дојчинов – Димче.

На 12 ноември започна распоредот на четите, баталјоните и штабот на новоформираната бригада.

Раководниот состав на бригадара беше следниов:

1. Петар Брајовиќ, командант
2. Чедомир Филиповски, заменик командант
3. Мита Миљковиќ, политички комесар
4. , заменик политички комесар